

ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖZLEM VE UYGULAMA ÇALIŞMALARINDA KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mustafa ESKİ (*)

Eğitim ve öğretimin istenilen ölçüde başarılı olabilmesi için, elde edilen kuramsal bilgilerin uygulama alanına geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Mesleki eğitim veren kurumlarda okuyan öğrencilerin, belirli programlar çerçevesinde gözlem ve uygulama yapmaları zorunludur. Bilindiği gibi bazı meslek dallarında da mezuniyet sonrasında staj yapılmaktadır.

Konuya, ilkokullara öğretmen yetiştiren Eğitim Yüksekokulları açısından baktığımızda daha ciddi çalışmaların yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. YÖK tarafından Eğitim Yüksekokullarına gönderilen ders dağıtım programında; Gözlem, Uygulama, Staj Çalışmaları ve Uygulama Semineri adlarıyla ifade edilen çalışmalar; üçüncü ve dördüncü sınıflarda birer yarıyıllık olarak planlanmış bulunmaktadır (1).

İlkokul öğretmeni yetiştiren kurumların tarihçelerine baktığımızda uygulama çalışmalarına ilgili olarak şu bilgileri görmekteyiz:

Darülmüallimin-i iptidaiye'de 9 saat Tatbikat dersi vardır (2). Aynı okulların 1924 programında Usul-i Tedris ve Tatbikat dersi yine, haftada 9 saat olarak yer almıştır. İlköğretmen Okullarının 1937-1938 yıllarındaki programında ise; ikinci sınıfta 2, üçüncü sınıfta 7 saat Tedris Usulu ve Tatbikat dersinin olduğu görülmektedir (3). Köy Enstitülerinin 1943 programında öğretim Metodu ve Tatbikat dersi vardır (4). Aynı okulların 1947 programında; beşinci sınıflarda 6 saat Özel Öğretim Metodu ve Uygulama dersi olduğu anlaşılmaktadır (5).

Köy Enstitüleri kapatılıp, İlköğretmen Okuluna dönüştürüldükten sonra da, uygulama dersleri devam etmiş ve dersin gerekleri titiz bir şekilde yerine getirilmiştir.

İlköğretmen Okullarının beşinci sınıfında 2, altıncı sınıfında ise haftada 6 saat Öğretim Metodu ve Uygulama dersi konmuştur. Adaylara öncelikle kuramsal bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu ders, haftanın bir gününe konmuş; bunun sonucunda öğrenciler kısa süreli olarak çevredeki okullara giderek ders etkinliklerine katılmışlardır. Öğretmen

(*) Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Öğretim Görevlisi.

adayları, altıncı sınıfın son döneminde iki ay süreyle birleştirilmiş sınıflı köy ilkokullarında uygulama çalışmaları yapmışlardır.

Öğrencilerin, kısa süreli de olsa, kendi okullarından ayrılıp köylere gitmeleri büyük bir sevinç ve heyecan yaratmıştır. Çünkü bu olay, öğretmenliğe ilk adım niteliğinde görülmüştür.

Öğretmen adayları, köylerde şu çalışmaları yapmışlardır:

- 1) İlk hafta ders dinlemişler ve gözlem yapmışlardır.
- 2) Uygulama süresince, ünite çalışmalarının tüm basamaklarına katılmışlardır.
- 3) Günlük plan, ünite planı ve yıllık plan yapmışlar; bunları uygulamışlardır.
- 4) Günlük planlarını yaptıktan sonra meslek dersleri öğretmenleri ve sınıf öğretmeniyle planı tartışmışlar ve ertesi günü ders vermişlerdir.
- 5) Dersin işlenmesinden sonra, grup halinde değerlendirmeler yapmışlardır.
- 6) Adaylar, köy incelemesi yapmışlardır.
- 7) Okuldaki bir çocuğun davranışlarını sürekli incelemişler ve rapor haline getirmişlerdir.
- 8) Lojman nöbeti ile birlikte, okul nöbetçi öğretmenliği ve okul müdürlüğü uygulamaları gibi yönetim ile ilgili görevler üstlenmişlerdir.
- 9) Yönetim ve uygulama çalışmaları hakkında staj dosyası hazırlamışlardır.

Yukarıda sıraladığımız tüm bu çalışmalarda amaç, köy ilkokullarına öğretmen yetiştirmek olduğu için, uygulama çalışmaları köy ağırlıklı olarak yürütülmüştür. Ancak, şehir ilkokullarında da uygulamalar yapılmıştır.

İlköğretmen Okullarında; uygulamaların başarıyla yürütülmesinde, planlama ve organizasyonun etkisi büyüktür. Bu okullardaki meslek dersleri öğretmenlerinin okuldaki eğitimin planlanmasında ve yürütülmesinde etkin bir işleve sahip oldukları görülmektedir.

Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmen okullarına her türlü maddi ve manevi desteği sağlamıştır. Bu cümleden olarak, uygulama ilkokulları planlanmış; buralara nitelikli, deneyimli yönetici ve öğretmenlerin atanması için büyük bir özen gösterilmiştir.

Uygulama çalışmaları süresince, özellikle meslek dersi öğretmenleri, adayları yoğun bir şekilde izlemişlerdir. Aynı zamanda onlar, bilgi ve deneyimlerini ilkokullardaki öğretmenlere de aktarmışlardır. Bu ara, okulların bazı araç ve gereçleri, aday öğrenciler tarafından üretilmiştir.

Yukarıda çok genel çizgileriyle özetlemeye çalıştığımız ve bugün de görmeyi arzu ettiğimiz bu güzel uygulamalar ve gelenekler, 1974-1975 ders yılından itibaren başlayan Eğitim Enstitüleri dönemiyle hızla erozyona uğramıştır.

Bilindiği gibi, ilkokul öğretmeni yetiştiren Eğitim Enstitüleri, 1982 yılından itibaren Eğitim Yüksekokulu adını almış ve üniversitelere bağlanmıştır.

Son on yılın, uygulama çalışmaları açısından bir değerlendirmesini yaptığımızda; arzu edilen sonucu alamadığımız görülmektedir. Bunun nedenleri, bizce şunlardır:

1) Meslek dersleri öğretim elemanlarının, yüksekokuldaki eğitimin planlanmasında ve yürütülmesindeki etkinlikleri büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

2) Derslerin özel öğretimleri, branş derslerini okutanlar tarafından verilmiştir. Bu kişiler çoğunlukla, derslerin öğretimiyle ilgili bilgiler yerine, branşlarıyla ilgili konuları anlatmışlardır.

3) Genel ve özel öğretim yöntemleri arasında kurulması gereken bağ sağlanamamıştır.

4) Öğretmen adayları sadece bir ay süreyle şehir okullarında uygulama yapmışlardır. Bunun bir haftası ders dinleme, üç haftası da ders verme şeklinde olmuştur.

5) Adaylar, uygulama ve gözlem çalışmalarına yönelik bilgilerden yoksun kalmışlar; bu konuda kendilerine yeterli bilgi verilememiştir. Branş derslerini okutan öğretim elemanları, çoğunlukla, adaylara, uygulama çalışmalarında yararlı olamamışlardır. Bu noktada meslek dersleri öğretim elemanlarının bıraktıkları boşluk doldurulamamıştır.

6) Çoğu kez, 350 dolayındaki son sınıf öğrencileri aynı anda uygulamaya çıkmışlardır. Bu durum, sınıfları zaten kalabalık olan ilkokullarda sıkıntı yaratmıştır. Adaylar, oturacakları, tartışma yapacakları küçük bir oda bile bulamamışlardır. Bu konudaki yoğunluğu azaltmak düşüncesiyle uygulamaların mart-nisan aylarına dağıtılmak istenmesine de ilkokullar razı olmamışlardır. İllkokullar; uygulamalar süresince, kendi ders düzenlerinin bozulduğunu ileri sürmüşler; hatta bazı yerlerde, çalışmalara yardımcı olmaya istekli görülmemişlerdir.

7) İllkokullardaki yöneticilerin ve öğretmenlerin bazılarının, adaylara rehberlik konusunda, yeteri kadar bilgi ve deneyime sahip olmadıkları; hatta yine bunlardan bazılarının adaylarla ilgilenmedikleri görülmüştür. Bu eksiklik mutlaka giderilmelidir.

8) Öğretmen adayları, uygulama öncesinde, gerekli olan kuramsal bilgileri yeteri ölçüde alamamışlardır. Bu konudaki aksamalar çoğunlukla, öğretim elemanlarının uygulamalar konusundaki bilgi eksikliğinden kaynaklanmıştır.

9) Adaylar, uygulama çalışmalarına yeteri derecede önem vermemektedirler. Uygulamalar, gereği gibi izlenmediği ve denetlenmediği için, adaylar hep başarılı gösterilegelmiştir. Sonuçta ciddi bir ölçme ve değerlendirme ortaya çıkmamıştır.

Uygulama çalışmalarına yönelik araştırmalar da göstermektedir ki yapılanlar yetersizdir, çağdaş anlayış ve uygulamaların gerisinde kalmaktadır (6).

Genel çerçevede bu olumsuzluklar sergilenirken bir parantez açarak Kastamonu'daki güzel örneklerden kısaca söz etmek gerekir. Kastamonu Eğitim Yüksekokulu uygulamalarda görülen aksaklıkları asgari düzeye indirmek için sağlıklı çalışmalar yapmıştır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1) İlköğretmen okullarında uzun yıllar meslek dersleri öğretmeni olarak çalışan öğretim elemanları, yüksek okuldaki eğitim, öğretim ve uygulama çalışmalarına yönelik planlamalarda, devre dışı bırakılmamışlar; bilgilerinden azami şekilde istifade edilmiştir.

2) İlkokullarla şamimi işbirliği içinde olunmuştur.

3) Okul öncesi eğitim dikkate alınarak, Eğitim Yüksekokulu bünyesinde, 3-6 yaş grubundaki çocuklar için, 20 kişilik uygulama anaokulu açılmıştır. Bu birim, 1984-1991 yılları arasında başarılı çalışmalar sergilemiştir. Kız öğrenciler, burada birer hafta süreyle gözlem ve uygulama etkinliklerine katılmışlardır. Çalışmalar, hafta sonlarında düzenlenen seminerlerde değerlendirilmiştir.

4) Eğitim Yüksekokulu Koruma Derneği, hayırsever iş adamları ve kamu kuruluşlarının yardımıyla okul kampüsü içinde, 5 derslikli Şehit Şerife Bacı ilkokulu yaptırılmıştır. 1986 yılında öğretime başlayan okulun öğretmenleri, Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından atanmıştır. Okulda, sınıf mevcutlarının 25-30 dolayında olması ve tam gün öğretim tasarlanmasına karşın, okulun karizmasının hızla yükselmesi sonucunda; sınıf mevcutları 45-50 dolaylarına kadar yükselmiştir. Okul açıldığının ertesi yılı da ikili öğretime geçmiştir. Şehit Şerife Bacı İlkokulu, uygulama amacıyla yaptırılmış olup, işleyişi belirleyen protokol da buna göre hazırlanmıştır. Ancak mevzuatta yer olmadığı gerekçesiyle, Milli Eğitim Bakanlığı ile Rektörlük arasında, söz konusu protokol imzalanamamıştır. Buna rağmen, ilgili okuldan mümkün olan ölçüde faydalanma yoluna gidilmiştir. Özellikle her çeşit oyunlar, spor ve diğer eğitsel çalışmalarda, gözlem için güzel bir ortam doğurmuştur.

5) Son sınıf öğrencileri şehir ilkokullarındaki çalışmalardan ayrı olarak; birer hafta süreyle, birleştirilmiş sınıflı köy ilkokullarına götürülmüşlerdir. Öğretmen adayları, köylerde yaptıkları gözlem, inceleme ve uygulama çalışmalarından çok memnun kalmışlardır. Hatta sürenin daha fazla uzatılmasını ve tüm çalışmaların köylere kaydırılmasını dahi istemişlerdir. Köylere gidiş-gelişlerdeki ulaşım sorunu, kamu kuruluşlarından sağlanan araçlarla giderilmiştir.

Bütün bu açıklamalardan sonra; YÖK tarafından belirlenen programda; Gözlem, Uygulama, Staj Çalışmaları ve Uygulama Semineri adı altında ifade edilen ve genel olarak, ilkokullardaki uygulama çalışmalarına yönelik etkinliklerin başarıyla yürütülebilmesi için şu önerilerde bulunuyoruz:

1) Çalışmalar, pedagojik formasyon derslerini okutan öğretim elemanlarının koordinesi ile planlanıp yürütülmelidir. Hatta bundan böyle, üçüncü ve dördüncü sınıflardaki uygulama çalışmalarının yoğunluğu dikkate alınarak, sırf bu işleri yürütmek amacıyla öğretim elemanları yetiştirilmelidir. Bu kişiler, daha ziyade ilkokullarda öğretmenlik yapmış olanlar arasından seçilmelidir.

2) Öğretim elemanlarının çoğunlukla, uygulamalara ilişkin bilgi ve deneyimleri yetersizdir. Çeşitli seminerlerle bu eksiklik süratle giderilmelidir.

3) Eğitim Yüksekokullarının bünyesinde anaokulları açılmalıdır. Buralarda, okul öncesi eğitim ile ilgili gözlem ve uygulama yapılmalıdır.

4) Zeka özürülü çocuklar için, Eğitim Yüksekokullarının bünyelerinde özel alt sınıflar açılmalıdır. Öğretmen adaylarının, bu tür çocuklarla ilgili olarak gözlem ve uygulama yapmalarında yarar görülmektedir.

5) Temel eğitim sekiz yıl olarak planlanmıştır. Bu bakımdan, Eğitim Yüksekokullarının kampüslerinde, en az 16 derslikli uygulama ilköğretim okulu açılmalıdır. Bu okullara yönetici ve öğretmen atamalarında özel dikkat gösterilmelidir. Eğitim Yüksekokulu yönetiminin, uygulama okulunun işleyişine yönelik yetkileri ve yükümlülükleri protokol metninde yer almalıdır. Bununla ilgili mevzuat düzenlemeleri de yapılmalıdır. Daha önceki yıllarda hazırlanan bazı raporlarda bu hususlara dikkat çekildiği görülmektedir (7).

6) Şehir merkezleri ile çevre köylerde ayrıca uygulama okulları belirlenmelidir. Buralara yönetici ve öğretmen atamalarında; deneyim, başarı ve liyakat esaslarına özellikle dikkat edilmelidir. Uygulama okullarının yöneticilikleri parasal yönden de cazip hale getirilmeli; bu görevlere yüksek lisans yapmış ilkökul öğretmenleri atanmalıdır.

Yapılan bazı araştırmalarda uygulama okullarındaki yöneticilerin çoğu kez eğitim konusunda gerekli bilgi ve anlayıştan yoksun oldukları, bunun da istenilen eğitsel sonucu veremediği vurgulanmıştır. (8)

7) Uygulama, staj çalışmalarında birlik sağlanmalıdır (9).

8) Birleştirilmiş sınıflı köy okullarına gidip gelmek için gerekli olan araç sağlanmalıdır.

9) Uygulama çalışmalarına tüm öğrenciler katılmaktadır. Oysaki bunların içinde oldukça başarısız olanlar vardır. Bundan böyle, ilkökullarda ders verme çalışmaları yedinci yarıyıldan olacaktır. Bu bakımdan dördüncü sınıfa geldiği halde, alttan başarısız dersi olanların, çalışmalara katılmasına izin verilmemelidir. Bu öğrenciler içinde söz gelimi matematik öğretimi, Türkçe öğretimi v.b. derslerin öğretimlerinden başarısız olanlar çoktur. Öğrencinin, bilmediği bir konunun uygulamasını yapması, bize göre tutarsızdır. Nitekim bazı araştırmalarda bu hususa dikkat çekilmektedir. (10).

10) Uygulama okullarındaki öğretmenler, üçüncü sınıftan itibaren öğretmen adaylarına danışman olarak verilmelidir. Okullardaki çalışmalar danışmanlarla birlikte yürütülmelidir. Ancak danışmanlığın cazip hale getirilmesi için, tatminkar bir ücret ödenmelidir.

11) Adayın uygulama çalışmalarındaki başarısı, dersini izleyen öğretim elemanlarıyla ilkökul danışmanı tarafından saptanmalıdır.

12) Adaylar, okullarda daha çok ders dinlemeli ve ders vermeliyimdir. Hatta ders vermemeler, aynı sınıfta sabahtan akşama kadar olmalıdır.

13) Nitelikli öğretmen yetiştirmenin bir parçası olan uygulamalar, sadece Eğitim Yüksekokullarının görevi olarak düşünülmemelidir. Milli Eğitim Bakanlığının da bu konulara ilgi göstermesi gerekir. Hemen belirtelim ki bazı bilim adamları, Milli Eğitim Bakanlığı ile öğretmen yetiştiren kurumlar arasında sağlıklı işleyen bir koordinasyonun kurulmasına işaret etmişlerdir (11).

14) Söz konusu çalışmaların planlama, uygulama ve denetleme aşamalarında ilköğretim müfettişlerinin bulunmalarında yarar görülmektedir.

15) YÖK'ün anılan programında, yedinci yarıyıldaki staj çalışmalarında haftada bir gün, ilkokullarda ders verme öngörülmüştür. Eğitimin temel ilkelerinden birisi sürekliliktir. Bu düzenleme istenilen faydayı sağlamayacaktır. Bu nedenle en az bir ay süreli staj çalışması yapılmalıdır. Hatta bir yarıyıl tümüyle bu çalışması yapılmalıdır. Hatta bir yarıyıl tümüyle bu konuya ayrılmalıdır. Bu taktirde, branş öğretmenleri de adayları izleme fırsatı bulacaklardır.

16) Yukarıda belirtildiği üzere, adaylar yedinci yarıyıldaki ilkokullarda ders vermektedirler. Oysaki aynı yarıyıldaki Fen ve Tabiat Bilgisi Öğretimi ile Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi dersleri okutulmaktadır. Görülüyor ki adaylar, bu derslerle ilgili bilgileri almadan uygulamaya gidip ders vermektedirler. Bize göre adaylar ders vermeye başladıklarında, öğretime yönelik dersler bitirilmiş olmalıdır.

17) İlkokullardaki öğretmenlerin kılık kıyafetleri yönetmelikle belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının bazılarının kılık kıyafetleri, uygulama okullarında ciddi sorunlar yaratmaktadır. Hatta bazı okul yöneticileri baskılarla karşılaşmışlardır. Adaylar, çalışma yaptıkları okulun kurallarına uymalıdır. Bu husus aynı okul çatısı altında olumsuz bir iklim yaratmakta ve küçük çocuklara iyi örnek olmamaktadır.

ALTNOTLAR

- 1) Eğitim Yüksekokullarının Öğretim Programı, Ankara-1990, s. 2.3.
- 2) Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara-1989, s. 309.
- 3) Yahya Akyüz, A.g.e., s. 422, 423.
- 4) Yahya Akyüz, A.g.e., s. 435.
- 5) Şevket Gedikoğlu, Köy Enstitüleri, Ankara-1971, s. 194.
- 6) Adil Çağlar, "Atatürk Eğitim Fakültesinde Yapılan Öğretmenlik Uygulaması Üzerine Bir Araştırma", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi (1991), sayı: 3, s. 55-56.
- 7) Öğretmen Yetiştirme Komitesi Raporu ve On Yıllık Plan, İstanbul, 1961, s. 6-7.
- 8) A. Ferhan Oğuzkan, "Öğretmen Eğitimi", Eğitim Bilimleri Sempozyumu, Ankara-1984, s. 61.
- 9) Leyla Küçükahmet, "Öğretmen Yetiştirme Düzenimizin 11. Milli Eğitim Şurası Kararları Işığında Değerlendirilmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (1988), c: 3, sayı: 1, s. 154.
- 10) Sefer Ada, "Öğretmenli Uygulamasının Anlamı ve Kapsamı", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi (1991), sayı: 3, s. 11.
- 11) Rifat Önsoy, "Cumhuriyetten Bugüne İlk ve Ortaöğretimimiz ve Bazı Meseleleri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (1991), sayı: 6, s. 22.